

17. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX – начало XX в. / Под ред. Э.Д. Днепров, С.Ф. Егорова, Ф.Г. Паначина, Б.К. Тебиева. – М.: Педагогика, 1991. – 448 с.
18. Павлов Ф.И. К вопросу о единой средней школе // Рус. шк. – 1908. – № 1. – С. 86–101, 86–87.
19. Роков Г. Организация управления средними учебными заведениями // Вестник воспитания. – 1908. – № 6. – С. 45–92.
20. Русова С. Ідейні підвалини школи // Світло. – 1913. – № 5. – С. 33–38.
21. Русова С. Курси народних учителів в Києві // Укр. вестник. – 1906. – № 14. – С. 964–968.
22. Русова С. Нова школа // Педагогічна концепція С.Ф.Русової: Навч. посібник для студентів пед. спеціальностей вузів / Передмова М.Д. Ярмаченка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Чернігів: Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 2000. – С. 180–191.
23. Труды Первого Всероссийского съезда деятелей обществ народных университетов и других просветительных учреждений частой инициативы. – СПб: Типография “Север”, 1908. – 526 с.
24. Чарнолуцкий В. Вопросы народного образования на первом общеземском съезде. – СПб: Тип. М.А. Александрова. – 1912. – 180 с.
25. Чарнолуцкий В.И. К школьной реформе. – М.: Тип. Т-ва И.Д. Сытина, 1908. – 72 с.
26. Чепіга Я.Ф. Грунтовні принципи нормальної школи // Світло. – 1911. – № 1. – С. 3–7.
27. Чепіга Я. Проект української школи. Грунтовні постулати проекту // Світло. – 1913. – № 2. – С. 31–41.
28. Чепіга Я. Просвещенное невежество // Укр. жизнь. – 1912. – № 9. – С. 92–94.
29. Чепіга Я. Украинский учитель и материнский язык в начальной школе // Укр. жизнь. – 1913. – № 9. – С. 9–14.
30. Черкасенко С. Голос украинских учителей // Укр. жизнь. – 1912. – № 6. – С. 38–46.
31. Черкасенко С. Поза життям // Світло. – 1913. – № 3. – С. 3–6.
32. Черкасенко С. Те, без чого не обійдеши // Світло. – 1913. – № 2. – С. 3–5.

УДК 371.04

Волкова С.В.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В КОНТЕКСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ВИТОКИ І СУЧАСНІСТЬ

Одна із суттєвих ознак державної стратегії розвитку освіти в Україні – впровадження ціннісного підходу в усі ланки навчально-виховного процесу. Соціальна ситуація в суспільстві, що динамічно змінюється, актуалізує потребу в особистості, здатній здійснювати самостійний ціннісний вибір, визначати правильну етичну позицію та ціннісні орієнтири своєї життєдіяльності. Йдеться про ціннісні орієнтації, що виступають як провідні в набутті людиною своєї суті та слугують цілям відтворення і нарощування духовного потенціалу суспільства. Водночас формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах глибоких соціально-економічних змін в Україні наштовхується на значні труднощі. Адже девальвація духовних цінностей сьогодні настільки відчутна, що виникає необхідність говорити про дефіцит духовної культури та потребу створення умов, які б сприяли розвитку етичного потенціалу учнівської молоді.

З огляду на це **метою** нашого пошуку стало наукове обґрунтування теоретичних засад та історичного шляху розвитку процесу формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Відповідно до цього головними **завданнями** нашого пошуку стало:

- 1.Розкрити сутність основних аксіологічних понять.
- 2.Висвітлити історичний аспект дослідження процесу формування ціннісних орієнтацій особистості.
- 3.Проаналізувати сучасний стан розробки означеної проблеми.

У ході реалізації цих завдань ми виходили з того, що проблема формування ціннісних орієнтацій, як і всі питання, пов'язані з розвитком рушійних сил особистості, – складна і багатогранна. До дослідження різних її аспектів виявляють значний інтерес представники

всіх наук, що вивчають людину, і, в першу чергу, філософи, соціологи, соціальні психологи, представники психолого-педагогічних наук.

Методологічною основою розробки теорії і практики ціннісних орієнтацій особистості є аксіологія – філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності, про структуру ціннісного світу. Воно було започатковане в другій половині XIX ст. німецькими філософами Е.Кантом та Р.Лотце і знайшло подальший розвиток у працях А.Майнонга, Р.Перрі, Д.Дьюї та ін.

У західноєвропейській та американській філософії кінця XIX – початку XXст. чітко визначилися два основних теоретико-методологічних підходи до визначення внутрішньої природи і функцій цінностей. Представники першого з них, вчені ідеалістичної орієнтації, дотримувалися точки зору на цінності як на суб'єктивний продукт свідомості людини, що формується безвідносно до соціальних умов її життєдіяльності. Натомість представники другого – діалектико-матеріалістичного – напрямку розглядали цінності як результат колективного досвіду, заперечуючи тим самим залежність ціннісної свідомості від особливостей індивідуальної психіки особистості.

Незважаючи на різницю підходів до визначення концептуальних шляхів формування ціннісної свідомості, протиріччя в поглядах, дослідники зробили вагомий внесок у розв'язання багатьох аксіологічних проблем. Були визначені й охарактеризовані основні види цінностей: спосіб життя, релігія, культура, мораль, сім'я, праця та ін. Особливе місце в цьому ряду зайняла найвища ціннісність – людина.

Розвиток вітчизняної аксіології за умов тоталітарного режиму довгий час гальмувало негативне ставлення офіційної влади до “буржуазної теорії цінностей”, яке поширилося і на всю ціннісну проблематику.

Лише з початку шістдесятих років, у період так званої “хрущовської відлиги”, вітчизняні вчені активно включилися в дослідження різних аспектів теорії цінностей.

Значний унесок у розробку філософсько-методологічного її підґрунтя зробили такі вчені, як В.Брожик, В.Василенко, В.Тугаринов, О.Дробницький та ін. У їхніх працях категорія “цінності” розглядається на рівні “сутнісних сил” людини як важлива ознака особистості, що визначає регулятивну функцію її поведінки і використовується для розкриття особистісного, соціального, культурного значення певних явищ дійсності.

З точки зору представників соціологічної науки (А.Здравомислов, В.Ольшанський, В.Ядов та ін.), предметом дослідження якої є вивчення цінностей спільнот різного рівня, цінності породжуються життєдіяльністю конкретного соціуму і відбивають основні риси цієї життєдіяльності. Тому саме ціннісний підхід дозволяє визначити перспективи розвитку суспільства, моделювати соціальні системи. З огляду на це цінності можна розглядати як особливий продукт діяльності людей, у ході якої перетворюються соціальні властивості речей.

Учені в галузі соціальної психології (В.Алексеева, Г.Андреєва, М.Бобнєва, Д.Леонт'єв та ін.) зосередили основну увагу на визначенні місця цінностей у структурі ставлень особистості до дійсності, особливостях засвоєння індивідом соціальних цінностей, ролі цінностей у пізнанні людиною соціального світу. Відтак цінності трактуються ними як відправна точка при оцінюванні тих чи інших подій, слугують еталоном при порівнянні бажаного й реального.

Поряд з поняттям “цінність” у науці використовується ще ряд понять, що розкривають, виокремлюють певну сторону чи функцію, характерну для цінності. Головні з цих понять – “соціальні цінності”, “особистісні цінності”, “ціннісні орієнтації”.

У поняттях “соціальні цінності” й “особистісні цінності” узагальнено визначається їх приналежність: у першому випадку – спільноті (суспільству в цілому, соціальній групі), у другому – власне індивіду.

Залежно від концептуального підходу соціальні і особистісні цінності розглядаються в тісній взаємодії, зв'язку або протиставляються. Як уважає Д.Леонт'єв, усе залежить від того, на основі якої парадигми вирішується це питання. У межах асоціальної – особистісні і

соціальні цінності протистоять одна одній, знаходяться в стані конфліктної взаємодії, з чим ми нерідко стикаємося в реальному житті [7: 37].

У рамках пансоціальної парадигми, характерної для недавнього періоду розвитку нашого суспільства, переважають процеси фактичного ототожнення особистісних цінностей з соціальними. Це спричиняє недооцінку і навіть заперечення особистісного фактора розвитку людини, ігнорування своєрідності її світосприйняття.

У цій ситуації найбільш плідним нам уявляється підхід, характерний для сучасної парадигми формування особистості, який орієнтує на встановлення тісного взаємозв'язку і взаємозалежності між особистісними і соціальними цінностями. За цих умов соціальні цінності виступають як матеріал для індивідуального розвитку людини, яка привласнює найбільш особистісно значущі з них, перетворює у своє надбання, елемент буття. Сформовані на основі такого взаємозв'язку особистісні цінності виступають для індивіда основою побудови “свого” індивідуального образу світу, визначають основні, відносно постійні ставлення людини до інших людей, до самої себе.

Діяльнісний елемент структури особистості розкривається в понятті “ціннісні орієнтації”. Як одне із найважливіших утворень у свідомості і самосвідомості особистості, дійова форма включення суспільних цінностей у механізм діяльності і поведінки людини ціннісні орієнтації посідають провідне місце у всій ціннісній проблематиці. Тому питання змісту, спрямованості, аксіологічної вагомості ціннісних орієнтацій особистості стали, як слушно зазначив Б.Ананьев, загальним центром, у якому сходяться дослідження соціологів і психологів [1: 299].

Основи психолого-педагогічного підходу до проблем формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді було закладено в працях таких видатних учених, як П.Блонський, Л.Виготський, О.Леонтьєв, А.Макаренко, В.Сухомлинський, С.Шацький та ін. Аналізуючи внесок цих учених у розробку досліджуваного питання, ми враховували те, що на результатах їх наукового пошуку не міг не позначитися факт негативного ставлення радянських властей до “буржуазної теорії цінностей”. Навіть сам термін “ціннісні орієнтації” довгий час не вживався в науковій літературі. Натомість використовувалися такі, як спрямованість, переконання, ідеали, установки тощо.

Разом з тим саме в працях цих учених були окреслені загальні шляхи, сформульовані вихідні положення, визначено основні умови формування ціннісних орієнтацій школярів. Переверені досвідом практичної діяльності, їх напрацювання значною мірою зумовили прогрес дослідження проблеми ціннісних орієнтацій у науковому доробку вітчизняних учених пізнішої доби.

Починаючи з кінця 60 років, у вітчизняній науці чітко визначилася тенденція поступового підвищення інтересу до проблеми цінностей взагалі і ціннісних орієнтацій зокрема (Б.Ананьев, А.Архангельський, В.Водзінська, О.Дробницький, Ю.Жуков, Л.Федоров та ін.). Напрацювання цього періоду стали основою подальших наукових пошуків у психолого-педагогічній науці 70-80-х років.

Багатоаспектність і складність феномена “ціннісні орієнтації” зумовила різноманітність підходів до розкриття його сутності, функцій, структури, визначення основних видів. Пропонуються й експериментально перевіряються шляхи формування ціннісних орієнтацій школярів різного віку, встановлюються переваги й можливості використання окремих чинників досягнення поставленої мети.

Проблемі формування ціннісних орієнтацій присвячуються наукові конференції [5: 13], окремі її аспекти висвітлюються на сторінках спеціальних випусків наукових праць [13]. Предметом досліджень учених стали питання формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді у процесі спілкування (М.Чорнобаєва), трудового виховання (А.Здравомислов), морального становлення особистості (З.Васильова, В.Сухомлинський), орієнтації учнів на естетичні цінності (Т.Губченко, Н.Красноярова, В.Курілов та ін.).

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій знаходиться в центрі уваги сьогодення. З огляду на реалії нашого сучасного буття пріоритетного значення набула орієнтація молодого

покоління на втілення в життя української національної ідеї, збереження і продовження української культурно-історичної традиції виховання. Саме з цих позицій підходять до проблеми становлення і розвитку ціннісних орієнтацій такі вчені, як А.Бойко, О.Сухомлинська, В.Постовий, В.Кузь, Ю.Руденко, З.Сергійчук та ін. [2; 10; 9; 8].

У тісному зв'язку з орієнтацією учнів на національні цінності розробляються в педагогіці сьогодення і питання формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій. Посилення уваги до них О.Сухомлинська пов'язує з входженням України до європейської спільноти. З огляду на це наша держава "розглядається як частина загальноєвропейського культурного простору з його багатоманітністю і розмаїттям культур, які об'єднуються на засадах демократизму та гуманізму, толерантності та відкритості, цивілізованості" [11: 106]. Предметом особливої уваги вчених є пошук шляхів оптимального співвідношення, форм взаємопроникнення і виокремлення загальнолюдських і національних ціннісних орієнтирів молоді (Т.Бутківська, Ж.Омельченко, В.Струманський, О.Єрмоленко та ін.).

Досить широко розробляється в науковій літературі питання орієнтації на цінності родинного виховання (М.Стельмахович, О.Семенов, В.Постовий, О.Докукіна, В.Федяєва та ін.). Вчені переконливо доводять, що саме українська сім'я як найбільш стійкий, соціально і духовно значущий елемент у національному вихованні змогла пронести через довгі роки боротьби за незалежність національну ідею, зберегти культурні і духовні традиції народу, ідеали і пріоритети українського сімейного виховання, що так довго недооцінювала офіційна педагогіка. У нових умовах життя в Україні вони зайняли належне місце серед цінностей, які детермінують процес формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді.

Цілком закономірний дедалі більший інтерес, що його виявляють науковці, і до питань, пов'язаних з формуванням екологічних ціннісних імперативів особистості. З точки зору дослідників цієї проблеми (Г.Тарасенко, В.Оржеховська, О.М'ягченко, О.Гречишкіна, Ю.Гречишкіна та ін.), саме екологічні ціннісні орієнтації визначають спосіб існування індивіда в природному, біологічному, фізіологічному значенні, форми взаємозв'язку і взаємозалежності природи і біосфери з людиною і суспільством.

Як позитивний слід відзначити факт поступового розширення діапазону вивчення досліджуваного питання. Вчені і вчителі-практики активно шукають і знаходять нові шляхи і чинники формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Серед них – використання можливостей індивідуального підходу до учнів (Н.Ушакова), засобів масової інформації (Н.Ганнусенко, С.Шандрук, Ю.Шерковин), переваг інтегративного підходу до вивчення навчальних дисциплін (Л.Кулікова), модульної форми організації навчання (А.Фурман) тощо. Диференціюються, виокремлюються і досліджуються такі види ціннісних орієнтацій як лінгвокраїнознавчі (С.Кулаєва), окремо вивчається своєрідність змісту й умов формування ціннісних орієнтацій у дівчат-підлітків і старшокласниць (Н.Сінкевич). Активно розробляються проблеми, пов'язані з орієнтацією на інтелектуальні цінності (Л.Ломако, О.Савченко). Ідуть пошуки найбільш вичерпного розкриття змісту поняття "ціннісні орієнтації" та інших понять, так чи інакше пов'язаних з їх формуванням.

Щодо наукової трактовки поняття "ціннісні орієнтації", то вона, як і зміст поняття "цінність", представлена в філософії, соціології, психології, соціальній психології, педагогіці. Всі ці дисципліни поєднує загальний інтерес до феномена "ціннісні орієнтації", наслідків їх змін, перспектив та умов становлення й розвитку. При цьому акцент у визначенні поняття, як правило, робиться на тій його стороні, яка більше відповідає інтересу даної науки, хоча інтереси ці часто перетинаються.

У філософській літературі (Г.Ващенко, О.Дробницький, В.Котусенко, М.Каган, А.Тугаринов) ціннісні орієнтації розглядаються на рівні сутнісних сил особистості, як головний критерій життя людини, яким визначається її світогляд, мета і сенс існування.

В основі соціологічного підходу до визначення ціннісних орієнтацій лежить розуміння їх як найважливіших регуляторів соціальної поведінки. Це такі соціальні цілі, які поділяє особистість, з якими вона пов'язує цілі свого життя і основні засоби їх досягнення. У психологічній трактовці (Б.Ананьєв, І.Бех, М.Боришевський, Л.Божович, В.Мясищев та ін.)

ціннісні орієнтації розглядаються як інструмент внутрішньої психологічної структури особистості, як елемент мотивації, що забезпечує її сталість і цілеспрямованість на певні норми поведінки, як механізм, що спонукає до дії. “Ціннісні орієнтації, – підкреслює в цьому зв’язку М.Боришевський, – і є якраз отим “потребовим”, суб’єктивно значущим утворенням у структурі свідомості й самосвідомості людини, що зумовлює цілий ряд її сутнісних характеристик як особистості, зокрема її самоактивність” [3: 147]. Разом з тим, зазначає вчений, та чи інша система цінностей втілюється й опредметнюється “в конкретних феноменах, пов’язаних з відповідними формами життєдіяльності, у якій і здійснюється оволодіння цінностями і їх поступове перетворення із явища “зовнішнього” в явище “для себе”, тобто відбувається переведення цінностей суспільних у цінності суб’єктивно значущі для індивіда” [Там само].

Філософські та психологічні підходи до розкриття сутності поняття “ціннісні орієнтації” стали базою для їх педагогічного осмислення. Як слушно зауважує з цього приводу О.Сухомлинська, “мета й завдання формування цінностей, ціннісних орієнтацій, їх зміст та форма – це педагогічна проблематика, і саме вони повинні стати предметом нашого спеціального розгляду” [11: 107].

Незважаючи на різницю в поглядах щодо визначення поняття “ціннісні орієнтації”, учені, які вивчають дану проблему (І.Бех, О.Боев, А.Кир’якова, П.Ігнатенко, Н.Ганнусенко, М.Боришевський, О.Солдатенков, З.Павлютенкова та ін.) підходять до ціннісних орієнтацій з позицій антропоцентризму і педоцентризму, за яких у центрі формування ціннісних орієнтацій знаходиться особистість і її саморозвиток. Єдині дослідники і в тому, що ціннісні орієнтації як головний елемент структури особистості відіграють основну роль у регуляції її соціальної діяльності, виступають як головні детермінанти її поведінки і являють собою утворення водночас соціальні та індивідуальні.

З нашої точки зору, більш вичерпним є підхід до трактовки ціннісних орієнтацій через спрямованість особистості на певні об’єкти життєдіяльності. Саме з цих позицій розкривають сутність цих утворень В.Анненков, Т.Бутківська, В.Єрмоленко, П.Ігнатенко, М.Кузьмінов, В.Харчева, Б.Чижевський та ін. Як загальну спрямованість інтересів, об’єднаних життєвими принципами і ідеалами, концепцією життя, трактує поняття М.Кузьмінов. У тлумаченні поняття, що дають П.Ігнатенко і Т.Бутківська, акцент зроблено на його аксіологічну визначеність: йдеться про орієнтацію саме на цінності.

В інтерпретації П.Ігнатенка, ціннісні орієнтації – це “спрямованість особистості на засвоєння певних цінностей для задоволення своїх потреб”. “У ціннісних орієнтаціях, – наголошує вчений, – цінність виконує роль своєрідного орієнтира і відповідного регулятора поведінки і діяльності людини в предметній і соціальній дійсності. А особистість орієнтується на ті цінності, які найбільше їй потрібні в даний час і в перспективі, відповідають її інтересам і цілям, імпонують її досвіду” [6: 122].

У цій же площині досліджує ціннісні орієнтації Т.Бутківська. В її трактовці – це “спрямованість індивіда на моральні, соціальні, політичні, життєві та інші цінності” [4: 134]. Дослідниця характеризує їх як стійко закріплені переваги певних цінностей, а в особистісному значенні – готовність до певного типу поведінки в конкретно значущій ситуації.

Б.Чижевський вбачає в ціннісній орієнтації “своєрідний критерій”, “доленосний фільтр” у визначенні ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, системи установок, принципів і переконань. На думку вченого, “вона передбачає позитивне чи негативне значення об’єктів навколишнього світу для індивідуума, групи людей, суспільства загалом і визначається не їхніми властивостями як такими, а їх місцем та наявністю в людській життєдіяльності інтересів і потреб, соціальних відношень, критеріями та способами оцінки цього значення, виражених у моральних принципах і нормах, ідеалах, установках, цілях” [14: 117].

Ураховуючи наведені вище тлумачення, ми і визначили сутність поняття “ціннісні орієнтації”. У змістовому плані вони представляють загальні, особливі, окремі ставлення людини і визначають її поведінку стосовно всього кола ціннісних об’єктів, з якими вона стикається в соціальній, моральній, пізнавальній та інших сферах життєдіяльності.

З урахуванням цього зміст поняття можна трактувати як зумовлену соціальними впливами, внутрішніми потребами й установками спрямованість людини на цінності, що регулює її поведінку і діяльність у найбільш значущих ситуаціях.

Щодо функцій ціннісних орієнтацій, то вони, за образною характеристикою Б.Чижевського, служать “своєрідним критерієм, доленосним фільтром у визначенні ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей”, виступають як показник соціалізації особистості і духовності суспільства [14: 117].

Основна функція ціннісних орієнтацій – регуляція поведінки людини щодо тих чи інших цінностей. На достатньо високому рівні розвитку вони спонукають до дії, спрямовують і коректують процес цілепокладання, зумовлюють переваги в прагненнях і бажаннях. Суспільно й особистісно значущі ціннісні орієнтації стають для індивіда інструментом пізнання моральних основ життя, визначення свого місця в світі, усвідомлення шляхів досягнення поставленої мети. Перед особистістю розкривається площина пізнання власного “Я”, ставлення до якого визначається поняттям “рефлексія”, форми теоретичної діяльності людини, спрямованої на усвідомлення своїх психічних актів і станів. Такі рефлексивні акти як самосвітосприйняття, самоспостереження, самоаналіз, самоактуалізація впливають на погляди й уявлення людини, що склалися в попередньому досвіді, спонукають до нового бачення світу, переосмислення поглядів та орієнтирів, стають основою більш досконалого досвіду поведінки, вимоги до якої за умов рефлексії постійно зростають.

Зміст і класифікація ціннісних орієнтацій визначаються залежно від того, які види потреб вони задовольняють, яку роль виконують, з якою сферою життєдіяльності переважно пов’язані. Змістовно вони виявляються в таких сферах функціонування особистості, як екзистенціональні, моральні, світоглядні, соціально-комунікативні, самореалізаційні тощо.

Таким чином, теоретичний аналіз процесу формування ціннісних орієнтацій дозволив прийти до висновку, що досліджувана проблема має глибоке історичне коріння, обіймає одне з провідних місць у людинознавстві. Від спрямованості і рівня сформованості ціннісних орієнтацій залежить розвиток суспільства і особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л., 1968. – С. 299.
2. Бойко А.М. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій // Рідна школа. – 1999. – № 10. – С. 12–14.
3. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості – громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.
4. Бутківська Т.В. Ціннісний вимір соціалізації учнів // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 130–137.
5. Виховання дітей та молоді в контексті розвитку громадянського суспільства / Тези доповідей на методологічному семінарі 22 листопада в м. Київ. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – 372 с.
6. Ігнатенко П.Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 118–123.
7. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личным: социогенез и феноменология ценностей регуляции деятельности // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 14: Психология. – М., 1996. – С. 37.
8. Основи національного виховання: Концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О.Сергійчук, М.Г.Стельмахович та ін. – К.: Інформ. вид. центр “Київ”. – 1993. – Ч.1. – 152 с.
9. Постовий В.Г. Моральні орієнтації української сім’ї // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 185–190.
10. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. – К., 1996. – С. 24–25.

11. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей і молоді: стан розроблення проблеми // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 105–111.
12. Ценностные ориентации личности. Пути и способы их формирования. Тезисы докладов научной конференции (22–23 мая 1984 г.). – Петрозаводск: Изд-во ПГУ, 1984. – 84 с.
13. Ценностные ориентации и интересы школьников: Сб. науч. трудов: АПН СССР. НИИ общей педагогики. – М.: НИИОП, 1988. – 186 с.
14. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови системи виховання в умовах державотворення // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 111–118.

УДК 37.034 (091)

Дічек Н.П.

ДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ФЕНОМЕНІВ

Останнім часом питання періодизації історії розвитку педагогічної галузі і вітчизняної, і зарубіжної викликають підвищену увагу фахівців, що пояснюється кількома причинами. Перш за все тим, що постала необхідність оновлення методологічних засад наукових пошуків, сучасного реформування підходів до репрезентації історії української педагогіки, важливою частиною якого є періодизація (О.Сухомлинська). По-друге, здійснення хронологічної систематизації елементів того чи того освітнього або виховного явища, яке виступає складовою загальноісторичного процесу, дозволяє адекватніше представити хід розвитку досліджуваного явища, його специфіку, а також синергетичну поліфонічність з іншими педагогічними феноменами. Ця причина логічно пов'язана з наступною, третьою, зумовленою поширенням у сучасній вітчизняній гуманітарній сфері ідеї багатовимірності соціокультурного процесу, актуалізації якої сприяє і періодизація, бо дає змогу встановлювати деяку умовну типологізацію освітньо-виховних явищ і одночасно дозволяє виявляти поліцентризм педагогічного процесу. Під терміном “центр” мається на увазі будь-яка складна структура, парадигма, теорія, особистість (С.Гончаренко, В.Кушнір). Положення про те, що педагогічному процесу притаманний поліцентризм, тобто що “у певний період центр може стати провідним і навіть панівним, але в іншій ситуації, в інший період втрачає свій вплив, поступаючись іншому центру (чи кільком центрам)” [2: 3] обґрунтовується теорією діалогізму різних культур, яка стає оновленим філософсько-методологічним підґрунтям періодизації історії національної педагогічної думки й освіти.

Дослідження і встановлення об'єктивно існуючих взаємозв'язків між елементами, що утворюють певне суспільно-гуманітарне явище, взяте у його цілісності, вимагає, як правило, розробки і аргументації періодизації розвитку цього явища. Періодизація, як поділ процесу на якісно відмінні проміжки часу, постає не лише важливим питанням методології наукового пошуку, бо є методом послідовного викладу матеріалу, а й одним з найвищих рівнів узагальнення, що є вінцем специфічної діяльності науковця.

У контексті загальної актуальності проблеми періодизації історико-педагогічного процесу і його феноменів метою статті обрано встановлення періодизації локального історико-педагогічного явища, яким є досліджене нами англomовне макаренкознавство.

Перш ніж викласти основний зміст проведеної роботи та її результати, слід пояснити значення кількох термінів, які вживаються в тексті, але не є поширеними. Так, згідно з запропонованою авторською версією дефініції англomовного макаренкознавства останнє тлумачиться як складова частина міжнародного макаренкознавства, яку утворюють дослідження науковців із США, Великої Британії, Австралії, Канади. Саме поняття макаренкознавство ми визначаємо двоєдино, а саме: 1) як наукову галузь, що історично склалася в світі впродовж ХХ ст. і комплексно вивчає спадщину А.Макаренка; 2) як явище світового історико-педагогічного процесу ХХ ст.

Спираючись на ці означення та здійснений аналіз історіографії питання, встановлено, що системним дослідженням феномену світового макаренкознавства частково, переважно в